



Інформаційна довідка

18 травня —

День пам'яті жертв геноциду
кримськотатарського народу,
у рамках **80 роковин депортації**



Представництво
Президента України
в Автономній Республіці Крим



КРИМСЬКА
ПЛАТФОРМА



18 травня – День пам’яті жертв геноциду кримськотатарського народу

У 2024 році – 80-ті роковини депортації кримськотатарського народу з території Кримського півострова радянським тоталітарним режимом у 1944 році. Україна **визнала** злочин примусової депортації актом геноциду кримськотатарського народу, керуючись положеннями **Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього**, засуджуючи політику тоталітарного режиму щодо утисків корінного народу України. Латвія, Литва у 2019 році та Канада у 2022 році визнали депортацію кримських татар, корінного народу України, геноцидом. Триває робота із визнання депортації геноцидом в інших країнах.

Як здійснювався злочин геноциду кримськотатарського народу 18 травня 1944 року радянським тоталітарним режимом:

Депортація кримськотатарського народу – переважно дітей, жінок, літніх людей – радянським тоталітарним режимом була кульмінацією російської колоніальної політики, направленої на детатаризацію Криму. Під час бойових дій, поки чоловіки були на фронті, радянська влада підступно вигнала дітей, жінок та літніх людей з власних домівок та відправила їх у вигнання – шлях, який для багатьох став останнім.

Постанова Державного Комітету Оборони від 11 травня 1944 року, підписана особисто Сталіним, завершила процес примусового витіснення корінного народу з власної землі, який розпочався одразу після анексії Криму Російською імперією у 1783 році.

На світанку 18 травня, а в деяких населених пунктах напередодні, 17 травня, було розпочато депортацію кримських татар.



Залучений особовий склад відзначився жорстокістю: операція відбувалася із застосуванням насильства. У більшості випадків кримським татарам не пояснювали, що відбувається, куди саме їх везуть, а на збори давали не більше 15 хвилин. Таким чином, кримські татари покинули власні домівки не готовими до довгої та виснажливої дороги, не кажучи вже про облаштування на чужині.

Згідно з Постановою, депортація мала бути завершена до 1 червня 1944 року, проте радянський репресивний апарат було вкотре використано для "перевиконання плану". Радянський режим здійснював депортацію, використовуючи значну кількість репресивних органів – із залученням 23 тисяч солдатів та офіцерів НКВС, 9 тисяч оперативників НКВС і Народного комісаріату державної безпеки, 100 легкових, 250 вантажних автомобілів, 67 ешелонів. Вже о 8 годині ранку 18 травня 90 тисяч кримських татар було завантажено у 25 ешелонів, які склались з товарних вагонів. 48 400 кримських татар у 17 ешелонах вже були депортовані до Узбекистану. 19 травня було депортовано в товарних вагонах ще 165 515 кримських татар. Зрештою, такі темпи дозволили катам вже 20 травня відзвітуватися у Москву про "очищення" Криму від кримських татар.

Тривалість вбивчого шляху депортованих до місць спецпоселень в товарних вагонах тривала в середньому 2-3 тижні. Дорогою, у тісних вагонах, без їжі, води та медичної допомоги, від голоду та хвороб загинуло 7000-7900 кримських татар.

Кримських татар, солдатів та офіцерів радянської армії після закінчення Другої світової війни відправляли у місця депортації або трудові табори, у цілому – це майже 9 тис. кримськотатарських солдатів та офіцерів. Варто згадати, що під час Другої світової війни 21 кримський татарин був представлений до нагороди "Герой Радянського Союзу", деякі – неодноразово. Так, наприклад, звання "Двічі Герой Радянського Союзу" вшанувався кримський татарин, видатний пілот Амет-Хан Султан (серпень 1943 р., червень 1945 р.). 5 кримських татар одержали звання "Герой Радянського Союзу".



За даними відділу спецпоселень НКВС СРСР, у листопаді 1944 року у вигнанні опинилися 193 865 кримських татар: з них в Узбекистані –151 136, у Марійській АРСР – 8 597, у Казахської РСР – 4 286 осіб. Решта були розподілені “для використання на роботах” до Молотовської, нині Пермської (10 555), Кемеровської (6 743), Горьківської (5 095), Свердловської (3 594), Іванівської (2 800) та Ярославської (1 059) областей РРФСР. До цього числа не увійшли майже 6 тис. ув'язнених кримських татар до ГУЛАГу безпосередньо під час депортації.

Депортованих представників корінного народу наділили статусом “спецпереселенців”. Це передбачало постійний нагляд репресивних радянських структур, реєстрацію в комендатурах, примусову фізичну працю на виснажливій роботі. За даними НКВС Узбецької РСР, упродовж першого півріччя депортації від хвороб та нелюдських умов перебування померло 16 052 кримських татар (10,6%), у 1945 році – 13 183 (9,8%). Тільки в Узбекистані померло майже 30 000 кримських татар за перші півтора року депортації.

У 1948 році режим проживання у спецпоселеннях став ще більше репресивним. Зокрема, арештом на 5 днів карався виїзд зі спецпоселень, а повторне порушення “режиму перебування” вважалося “втечею з місця заслання”, що призводило до позбавлення волі терміном на 20 років.

Геноцид також унаочнювався діями радянського режиму зі стирання пам'яті щодо кримських татар з історії Кримського півострова: переглядалася кримська історія, впроваджувалися російські імперські наративи про “одвічно російський” Крим, цілеспрямовано та масово поширювалися міфи про “народ-зрадник”. До Криму завозили переселенців з РРФСР, Української РСР, яких цілеспрямовано заселяли в будинки кримських татар. Репресивний радянський режим повністю змінив та спотворив кримську топоніміку, зокрема було замінено на російські назви населених пунктів, вулиць, що мали кримськотатарське походження.



Політика радянського тоталітарного режиму проти кримських татар стала фактичним продовженням традицій Російської імперії з колонізації території Кримського півострова, яка після анексії Криму в XVIII ст. здійснювала виселення кримських татар, обмежувала їхні права та свободи.

Так, до анексії Росією (1783 р.) на території Кримського ханства, кримські татари становили понад 92% населення. Згідно з матеріалами п'ятої ревізії 1795 р. у Криму проживало 157 319 осіб, з них – 126 000 кримських татар. Протягом XVIII-XIX сторіч Російська імперія проводила політику постійного тиску на кримських татар, обмежуючи їхні права та релігійні свободи, спалюючи духовні книги, відбираючи землю, ресурси. Значна частина корінного народу була вимушена виїхати за межі Криму. Відбувалося заміщення корінного населення Криму колоністами. Насамкінець, 25 червня 1946 р. Верховний Совет РСФСР прийняв Закон, яким затвердив перетворення Кримської АРСР на Кримську область.

Трагічна історія депортації кримськотатарського народу замовчувалася в СРСР протягом десятиріч. Заборонялася мова, культура корінного народу України. Кримські татари були не просто позбавлені батьківщини, але й власного імені, мови, історії, ідентичності.

Після смерті Сталіна кримським татарам так і не повернули їхні права та не дозволили повернутися на батьківщину. Фактично, заслання тривало. Попри заборону, починаючи з 1967 року, кримські татари робили чисельні спроби оселитися на власній землі, в Криму. Кримськотатарський національний рух за повернення був одним з найефективніших та найяскравіших протестних рухів в СРСР. Але справді, масове повернення, репатріація, розпочалися після 1987 року.

Тільки після розпаду СРСР, у незалежній Україні, ми можемо вшанувати пам'ять жертв геноциду та говорити правду про злочини проти людяності.



Ці матеріали можна використовувати в офіційній комунікації до 18 травня, Дня пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу у 2024 році:

Що варто пам'ятати в рамках комунікації цього дня:

- ▶ Депортація кримськотатарського народу радянським тоталітарним режимом є геноцидом. Здійснювалися умисні вбивства, заподіяння серйозних тілесних ушкоджень, навмисно створювалися життєві умови направлені на фізичне знищення кримських татар. У Канаді, Латвії, Литві депортація визнана геноцидом кримськотатарського народу. Україна працює над подальшим визнанням геноциду іншими країнами.
- ▶ Комуністичний режим СРСР та згодом Росія цілеспрямовано поширювали протягом десятиріч міф про кримських татар щодо “зради”. І сьогодні країна-окупантка використовує цей наратив для поширення мови ворожнечі, утисків та розбрату в окупованому Криму.
- ▶ РФ продовжує політику утисків кримських татар, а саме: цілеспрямовано порушує права корінного народу України, здійснює незаконний призов на військову службу, руйнує культурну спадщину, фальсифікує історію, мілітаризує освіту та суспільне життя.
- ▶ РФ заперечує геноцид кримських татар в 1944 році та не бере відповідальності за сталінські репресії та депортацію.



- ▶ Російська імперія та її правонаступники – Радянський союз та РФ цілеспрямовано здійснювали примусові та напівпримусові витіснення кримських татар з моменту захоплення території Кримського півострова у XVIII ст., викреслювали та переписували історію корінного народу України, адже історична спадщина кримських татар та сама їх присутність на півострові несла загрозу для утвердження сфабрикованого міфу “про ісконну приналежність Криму до Росії”, заважала політиці російської колонізації Криму.
- ▶ З моменту окупації АР Крим та м. Севастополя у 2014 році РФ цілеспрямовано чинить репресії проти кримськотатарського народу, продовжуючи злочини тоталітарного радянського режиму та Російської імперії.
- ▶ Український народ, який зазнав переслідувань та репресій, а також став жертвою радянського геноциду Голодомору 1932-1933, всіляко усвідомлює та поділяє біль депортації – Геноциду кримськотатарського народу, – це спільна трагедія, трагедія українського народу. Україна працює над тим, щоб геноцид кримськотатарського народу був визнаний на міжнародному рівні, а також і іншими націями, які постраждали від схожих злочинів тоталітарних режимів.
- ▶ Через 80 років після депортації РФ продовжує тоталітарні, радянські за характером, імперські традиції поневолення, здійснюючи комплексні та системні репресії кримських татар, які незгодні з окупацією Кримського півострова та наближають звільнення Криму.
- ▶ РФ створює умови для “тихої депортації” кримських татар через репресії, загрози, впровадження політики “руського миру” та нарративу “священної війни” проти України та Заходу.
- ▶ РФ принесла в Крим політично вмотивовані переслідування, насильницькі зникнення, вбивства, позбавлення свободи слова та віросповідання, мілітаризацію дитинства, продовжує тоталітарні традиції репресій кримських татар.



- ▶ Прямі нащадки традицій та методів НКВС, російські силові структури послуговуються тими ж самими методами, створили на території окупованого Кримського півострова осередок репресій, страху, цілеспрямованих порушень прав людини, корінних народів України.
- ▶ Поки адекватно не оцінено злочини проти людяності, геноцид кримських татар – завжди є можливість повторення страшної практики знищення національних спільнот, що й здійснюється країною-окупанткою сьогодні.
- ▶ Злочин геноциду кримських татар є складовою російської політики колонізації, злочином проти людяності.
- ▶ Після тимчасової окупації Криму країна-агресорка так само як і 80 років тому радянський тоталітарний режим здійснює злочин проти міжнародного гуманітарного права – заміщення населення Криму. Цілеспрямовано підтримується та стимулюється міграція росіян на кримську українську землю, батьківщину кримських татар.



Представництво
Президента України
в Автономній Республіці Крим



КРИМСЬКА
ПЛАТФОРМА